

ART. 26. ODNOWIENIE

- §1. Jeżeli w celu umorzenia zobowiązania dłużnik zobowiązuje się za zgodą wierzyciela spełnić inne świadczenie albo nawet to samo świadczenie, lecz z innej podstawy prawnej, zobowiązanie dotychczasowe wygasa.**
- §2. Wręczenie dokumentu dłużnego, w tym papieru wartościowego, nie stanowi odnowienia.**

A. Podstawy regulacji

A.1. Analiza prawnoporównawcza – źródła

Artykuł I:26 §1 powtarza niemal bez żadnych zmian treść art. 506 §1 k.c. Treść §2 projektu różni się od art. 506 §2 k.c., rezygnując z wyraźnej deklaracji domniemania braku odnowienia, a także korygując w ocenie autorów projektu mylącą regulację dotyczącą papierów wartościowych. Obecnie obowiązujące polskie rozwiązanie jest oparte na rozwiązaniach przyjętych w art. 263–266 k.z. Rozwiązanie przyjęte w kodeksie zobowiązań nawiązywało do dość do siebie zbliżonych konstrukcji francuskiego kodeksu cywilnego (art. 1272–1281) oraz austriackiego kodeksu cywilnego (§1376–1379)²⁰⁹. Rozwiązanie przyjęte w kodeksie cywilnym i w kodeksie zobowiązań odpowiada także art. 116–117 szwajcarskiego kodeksu zobowiązań. Francuski projekt nowelizacji prawa zobowiązań przewiduje unormowanie nowacji w art. 1265–1274.

Wspólną cechą wskazanych porządków prawnych jest wyraźne dopuszczenie nowacji (choć gdy chodzi o szwajcarski kodeks zobowiązań, to wniosek taki wprawdzie wynika z art. 116 §1, ale nie wprost – przepis ten stanowi jedynie o braku domniemania nowacji, co zakłada z konieczności jej ogólną dopuszczalność) oraz wyłączenie jej domniemania (art. 506 §2 k.c., art. 264 §1 k.z., art. 116 §1 szwajcarskiego kodeksu zobowiązań, art. 1273 francuskiego kodeksu cywilnego, art. 1268 projektu nowelizacji francuskiego prawa zobowiązań, §1379 austriackiego kodeksu cywilnego). Szwajcarski kodeks zobowiązań w art. 116 §2 stanowi, że w razie braku innego porozumienia zaciągnięcie zobowiązania wekslowego, jak również dokumentu dłużnego lub obejmującego poręczenie nie stanowi odnowienia. Podobną myśl w swoim archaicznym języku wyraża w §1379 zd. austriacki kodeks cywilny. Precyzyjnie oddawał tę myśl kodeks zobowiązań, stanowiąc, że „wystawienie dokumentu nie stanowi samo przez się odnowienia”. Artykuł 506 §2 k.c. wyraża tę myśl na pozór w sposób podobny, a jednak opaczny, przyjmując, że gdy wierzyciel otrzymuje od dłużnika weksel lub czek, to tego wypadku w razie wątpliwości nie poczytuje się za odnowienie.

Odmienne częściowo rozwiązanie przyjmuje niemiecki kodeks cywilny, obejmując w §364 w jednym unormowaniu *datio in solutum* oraz odnowienie, stanowiąc także o wyłączeniu domniemania – w razie wątpliwości nie należy przyjmować, że jeżeli dłużnik zaciąga w celu zaspokojenia wierzyciela nowe zobowiązanie, to czyni to w miejsce spełnienia świadczenia.

Holenderski kodeks cywilny oraz nowe estońskie prawo zobowiązań nie zawierają żadnych przepisów regulujących odnowienie. W wypadku holenderskiego kodeksu cywilnego zakłada się bowiem, że wystarczające są przepisy regulujące zmianę dłużnika²¹⁰.

²⁰⁹ R. Longchamps de Berier, *Uzasadnienie...*, s. 411.

²¹⁰ J. Verhoven, *Schuldoverneming vergeleken met schuldoernieuwing*, <http://www.nieuwsbank.nl/inp/2002/10/17/P010.htm> – odwiedzona 20 lipca 2008 r.

Regulacji odnowienia nie zawierają również PECL. Artykuł III. – 2:114 DCFR (niemający swojego odpowiednika w PECL) zawiera jedynie bardzo ogólną normę stanowiącą, że pełne wykonanie zobowiązania umarza zobowiązanie, jeżeli albo odpowiada treści zobowiązania, albo stanowi według prawa taki sposób, który zapewnia dłużnikowi uwolnienie się od zobowiązania (*a good discharge*). Zapewne takim zdarzeniem może być także nowacja.

A.2. Uzasadnienie regulacji – rozwój instytucji

Projekt nie wprowadza rewolucji. Nie podąża drogą holenderską, która tkwi w systemie francuskim – w art. 1271 nr 2 francuskiego kodeksu cywilnego jako przypadek nowacji uważano wystąpienie nowego dłużnika z jednoczesnym zwolnieniem starego dłużnika z długu. Rozróżnienie obu instytucji, tj. zmiany dłużnika i odnowienia, jest celowe – nie ma powodu, aby należało wbrew zastanej tradycji rozciągać konstrukcje zmiany dłużnika, aby objaśniać za jej pomocą także sytuacje, gdy odnowienie następuje bez zmiany podmiotowej. Nie jest także celowe podążanie drogą holenderską, gdy chodzi o zerwanie wszelkich więzi między nowym a starym (umorzonym zobowiązaniem). Nie byłoby np. celowe bezwzględne umarzanie zabezpieczeń bez możliwości ich utrzymania nawet za zgodą udzielającego zabezpieczenie, co jest konsekwencją holenderskiego kodeksu cywilnego²¹¹. Jednak projekt nie powtarza ściśle rozwiązania przyjętego w polskim kodeksie cywilnym. Pomijając kwestie relacji do zabezpieczeń, które są regulowane art. I:27 i zostaną omówione w uzasadnieniu do tego artykułu, projekt różni się w dwóch zasadniczych kwestiach od rozwiązania przyjętego w kodeksie cywilnym. Po pierwsze, projekt nie zawiera przepisu wyłączonego w sposób wyraźny domniemanie nowacji. Po drugie, zmienia redakcję dotyczącą wpływu wystawienia dokumentów dłużnych, w tym papierów wartościowych, na przyjęcie, że nastąpiła nowacja. Projekt wychodzi z założenia, że wystawienie papieru dłużnego, nawet będącego papierem wartościowym, nie oznacza zaciągnięcia samodzielnego zobowiązania, w związku z tym nie może być mowy o nowacji. Nie jest to zatem problem braku domniemania. Znacznie lepiej wyrażał tę myśl kodeks zobowiązań, stanowiąc, że „[...] wystawienie nowego dokumentu, nie stanowią same przez się odnowienia” (art. 264 §2 *in fine*).

Rezygnacja z wyraźnego wyłączenia domniemania nie ma stanowić zmiany stanu prawnego. Autorzy projektu wychodzą z założenia, że norma ta stanowi *superfluum*, będące wynikiem tradycji prawnej i wpływów różnych systemów prawnych, bez uwzględnienia zresztą kwestii rozkładu ciężaru dowodu w tych różnych systemach i rzeczywistego znaczenia wyłączenia tego domniemania. Nowacja musi być wykazana, ale nie ma powodu, żeby nie stosować zwykłych reguł dotyczących wykładni oświadczenia woli. Nie jest tu potrzebna żadna dodatkowa reguła interpretacyjna. Z redakcji §1 wynika już, że konieczne jest działanie „w celu umorzenia zobowiązania”. Ciężar dowodu, dotyczący tego celu, spoczywa zgodnie z ogólnymi za-

²¹¹ A. Thiele, *Collective Security Arrangement, A Comparative Study of Dutch, English and German Law*, Kluwer, s. 75, przypis 224 (<http://books.google.pl/books>, stan z 20 lipca 2008 r.).

sadami na osobie powołującej się na fakt odnowienia. Można zatem przyjąć, że wyłączenie domniemania nowacji jest już zawarte w samym § 1 komentowanego przepisu.

A.3. Założenia politycznoprawne

Gdy obserwuje się tendencję najnowszych kodyfikacji, takich jak prawo holenderskie czy prawo estońskie, a także PECL czy DCFR, pojawia się pytanie, czy nie należałoby zrezygnować w ogóle z unormowania nowacji. Z przyczyn przedstawionych już w punkcie poprzedzającym, takiego rozstrzygnięcia nie można uznać za celowe. Rezygnacja z takiej regulacji stanowiłaby źródło nieprawidłowych wnioskowań prawniczych dotyczących dopuszczalności samej nowacji. Nie są celowe zbyt głębokie zmiany w instytucji, która nie wywołała szczególnych trudności w praktyce. Proponowane zmiany mają na celu raczej korektę dotychczasowej regulacji niż zmianę obecnej koncepcji. Taka zmiana nie jest konieczna. Z tych samych powodów, mimo teoretycznej poprawności koncepcji niemieckiej, ujmującej *datio in solutum* i nowację jako jedną instytucję, autorzy projektu nie zdecydowali się na połączenie instytucji także w ramach struktury samego tekstu. Jednak fakt, że artykuły regulujące *datio in solutum* oraz nowację sąsiadują ze sobą stanowi wyraz ujmowania *datio in solutum* i nowacji jako dwóch aspektów zbliżonych do siebie sposobów umorzenia zobowiązań.

B. Komentarz

B.1. Cel i znaczenie regulacji

Przepis ma na celu wyraźne dopuszczenie umorzenia zobowiązania w drodze nowacji. Ponadto ma na celu przesądzenie kwestii, że samo wystawienie dokumentu dłużnego nie może stanowić nowacji, ponieważ jest ono jedynie modyfikacją podstawowego stosunku prawnego między stronami przez zastrzeżenie klauzul dokumentowych.

B.2. Kontekst regulacji – zakres zastosowania

Komentowany artykuł stanowi pierwszy z przepisów odnoszących się do nowacji. Poprzedza artykuł regulujący kwestię wpływu odnowienia na zabezpieczenia. Artykuł poprzedzający odnosi się do zbliżonej instytucji *datio in solutum*. Różnica między jedną a drugą instytucją dotyczy jedynie przedmiotu świadczenia. W wypadku odnowienia tym świadczeniem jest ustanowienie przez dłużnika nowego zobowiązania, a w wypadku *datio in solutum* przedmiot świadczenia obejmuje wszystkie inne przypadki. Jednak skutki są w dużej mierze zbliżone. Także w wypadku odnowienia nie jest wykluczone stosowanie norm o naruszeniu zobowiązania, np. gdyby się okazało, że nowe zobowiązanie jest dotknięte wadą. Nie da się jednak zaprzeczyć, że

w typowym wypadku sięganie do reguł naruszenia zobowiązania nie będzie konieczne ani celowe.

Prawdziwe znaczenie rozróżnienia nowacji od innych przypadków wygaśnięcia zobowiązania występuje wtedy, gdy pojawi się kwestia szczególnych skutków odnowienia – dotyczących głównie regulowanych w art. I:27 skutków odnowienia dla istniejących zabezpieczeń akcesoryjnych. Z tych powodów nie można jedynie poprzestać na stwierdzeniu, że dopuszczalność nowacji wynika z zasady swobody umów, ale jest potrzebny przepis, który wyznaczy granicę odnowienia.

B.3. Wykładnia

Zobowiązanie wygasa, gdy strony w celu umorzenia zobowiązania uzgodnią spełnienie innego świadczenia lub uzgodnią, że to samo świadczenie zostanie spełnione z innej podstawy prawnej. Strony mają swobodę w określeniu, jakie zachowanie dłużnika ma doprowadzić do umorzenia zobowiązania. Dlatego może to być zaciągnięcie zupełnie nowego zobowiązania, np. pożyczki w miejsce umowy sprzedaży, aby zaspokoić wierzytelność o zapłatę ceny. Może to być jednak także uzgodnienie innej waluty, niż dotychczas ustalona. Jednak w każdym wypadku strony muszą wyrazić wolę, że czynią to w celu umorzenia dotychczas istniejącego zobowiązania.

Wystawienie dokumentu dłużnego opiewającego na daną wierzytelność, bez względu na to, jakiego rodzaju jest to dokument, nie prowadzi z istoty rzeczy do odnowienia. Projekt wychodzi bowiem z założenia, że strony modyfikują w ten sposób jedynie treść stosunku podstawowego przez zastrzeżenie klauzul dokumentowych (od prostej prezentacyjnej do kwalifikowanej liberacyjnej). Nie powstaje wtedy żadne dodatkowe zobowiązanie. Nawet jednak, jeśli się przyjmie, że w wypadku publicznej wiary papierów wartościowych powstaje dodatkowe zobowiązanie, to nie ma ono nigdy na celu zniesienia zobowiązania ze stosunku podstawowego, tylko najwyżej ma go wspierać lub ułatwiać jego dochodzenie. Artykuł I:26 § 2 można by uznać za *superfluum*, ale uzasadnia go narosła tradycja regulowania tego problemu, przy czym w kolejnych redakcjach została ona wykoślawiona.

B.4. Przykłady

1. A sprzedał samochód B, jednak B nie zapłacił ceny. A uzgodnił z B, że w miejsce wierzytelności o zapłatę ceny B zwróci tę kwotę jako procentowany dług.

[Ponieważ strony wyraziły jasno, że nowy dług ma zastąpić dług dotychczasowy, to wierzytelność o zapłatę ceny została zaspokojona].

2. A zaciągnął kredyt we frankach szwajcarskich w banku. Po pewnym czasie strony uzgodniły, że zmieni się waluta kredytu.

[Nie dochodzi do odnowienia. Nie wynika z czynności stron chęć zastąpienia starego długu nowym].